

MASARYKOVA UNIVERZITA
Přírodovědecká fakulta
Geografický ústav

Jan KUCHYŇKA
Andrea NOGOVÁ
Ondřej ŠERÝ
Petr VODA

**KOSOVSKÝ KONFLIKT –
MINULOST, PŘÍTOMNOST, BUDOUCNOST**

Brno 2009

Osnova seminární práce:

1. Charakteristika území, které je předmětem sporu.
2. Příčiny vzniku konfliktu. Okolnosti, které vedly k vypuknutí násilí.
3. Klíčové události ve vývoji sporu od jeho vzniku do současnosti (historie konfliktu).
4. Charakteristika stran konfliktu.
5. Síly a události mimo region, ovlivňující vývoj sporu (geopolitika konfliktu).
6. Přehled dosavadních strategií řešení konfliktu (mírových i násilných) a jejich výsledky.
7. Seznam otázek (sporných bodů), které brání vyřešení sporu.
8. Návrh strategie vedoucí k vyřešení konfliktu.

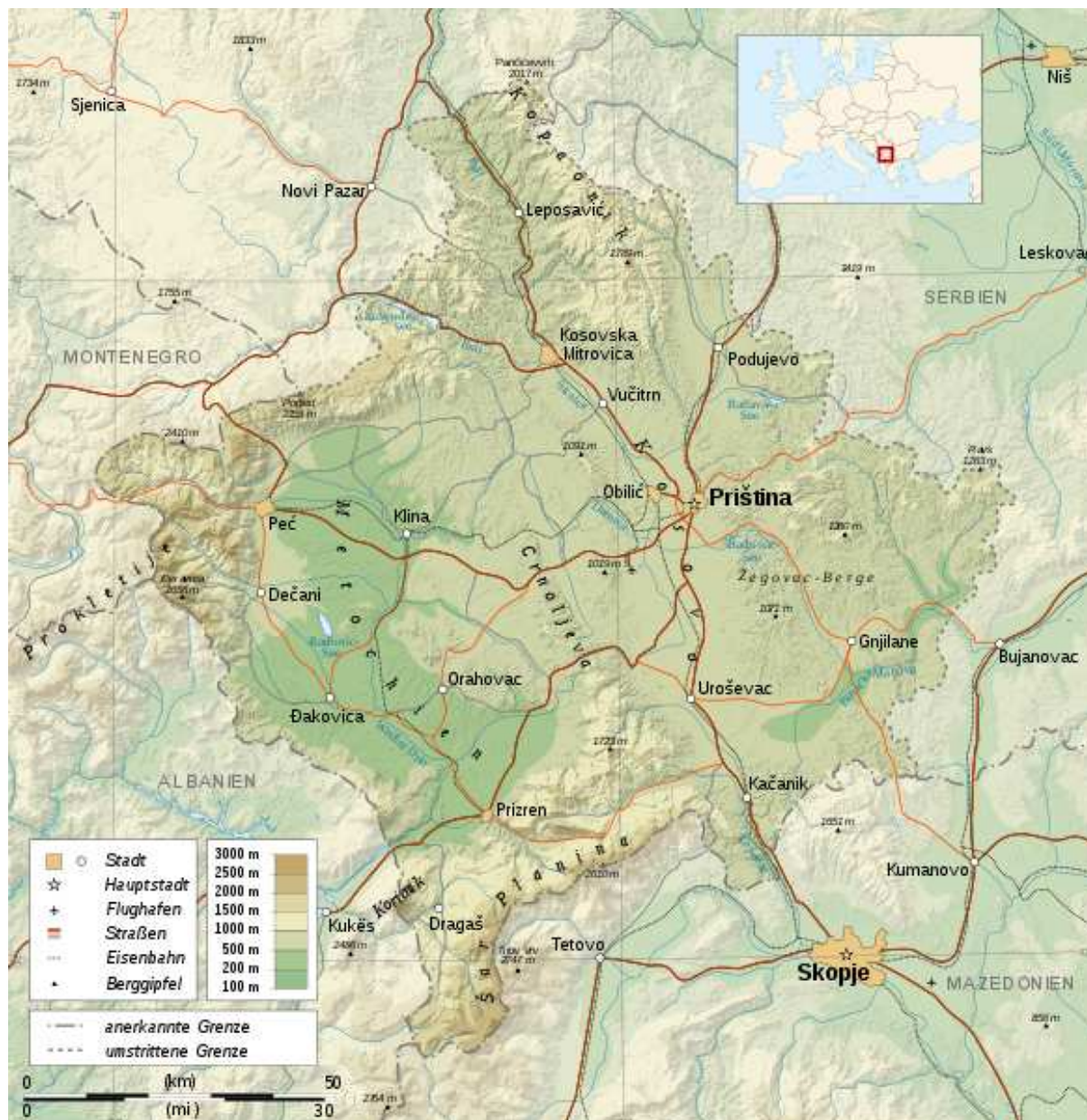
1. Charakteristika území, které je předmětem sporu

Historické území Kosovo se nachází na Balkánském poloostrově v jeho centrální části, jihozápadně od Srbska. Jeho kruhově kompaktní tvar vyplňuje území mezi Albánií, Černou Horou, Makedonií a Srbskem. Název Kosovo, používaný OSN a kosovskými Albánci, je však pouze zjednodušující. Území se dle srbské ústavy, která tuto oblast vždy spravovala, nazývá Kosovo a Metohije. Kosovo se rozkládá ve východní části země s nejdelší hranicí se Srbskem, Metohije je potom západní částí těsně hranicí přiléhající ke státům Albánie a Černá Hora. Hlavním město Priština se nachází na středovýchodě území. Mezi další významná sídla patří například Mitrovica či Kosovské Pole. Základní územní jednotkou státu jsou „obce“ (termín však znamená jiný administrativní útvar než v českém pojetí), kterých je v Kosovu 30.

Počet obyvatel není spolehlivě a reprezentativně spočten. Je značně proměnlivý z důvodu různých etnických migrací či vojenských zásahů. Aktuální údaje mohou zase být ovlivněny silnou geopolitickou strategií. Podle údajů z roku 2007 na Kosovu žilo 2 126 708 obyvatel.

V celém kosovském konfliktu hrají významnou roli majority a minority, a proto je třeba tuto důležitou charakteristiku podrobněji analyzovat. Ve zmiňovaném roce 2007 činil podíl Albánců 88 % a Srbů 7 % z celkového počtu obyvatel Kosova. Mezi ostatní a politicky málo významné etnické složky patří Bosňáci, Gorani, Romové, Turci, Aškelonci a Egypťané, kteří dotvářejí zbylých 5 % obyvatel. Dle prvního oficiálního cenzu, který proběhl na kosovském území v roce 1921 (podobně i 1931), se 63 % obyvatel hlásilo k národnosti albánské, přičemž zbytek byl srbský. V letech 1948 – 1968 podíl Albánců (67 %) a Srbů (23 %) podle cenzů pocházejících z oficiálních údajů jugoslávských úřadů nejprve pouze mírně kolísali, ale od počátku 60. let vedla klesající porodnost Srbů a jejich vystěhovávání se do Srbska k postupně stále výraznější změně poměru obyvatel ve prospěch Albánců. V roce 1971 již podíl Albánců vzrostl na 73,7 %, zatímco podíl Srbů poklesl na 18,4 %. Ještě více klesal podíl Černohorců. Tento trend v dalších letech gradoval a odchody Srbů byly stále častější.

Současný stav naprosto dominantní převahy albánské populace je způsoben nejen dlouholetým trendem migrace, ale též demografickým chováním albánských rodin, které motivovány novou situací v zemi, s nadějí na započetí nového života, zaznamenávají vysokou plodnost (v případě považování Kosova za samostatný stát nejvyšší v Evropě), čímž nejen přispívají k nadměrné převaze Albánců, ale též významně pozměňují věkovou strukturu populace směrem k předproduktivní složce. Ta je nejen ekonomickým potenciálem, ale v současné době i dosti radikální složkou tvořící odhodlanou vojenskou sílu.

Obr. 1: Mapa Kosova

Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Kosovo_map-de.svg

2. Příčiny vzniku konfliktu. Okolnosti, které vedly k vypuknutí násilí

Historii Kosova lze víceméně ztotožnit s historií celého konfliktu. Jeho příčiny totiž sahají až do středověku.

Srbové odvozují svůj nárok na území z historického práva. Na Kosově poli, jak je jistá část země označována, se odehrála 28. června 1389 bitva, která osudově ovlivnila dějiny Srbů, jejich národní identitu a mentalitu. Střetlo se zde vojsko knížete Lazara, jehož součástí byla srbská intelektuální i vojenská elita, s postupujícími Osmanskými Turky pod vedením sultána Murada I. Krvavá bitva skončila patem, padli oba vojevůdci. I když nedokázala Turky zastavit a Srbsko se později plně stalo vazalem Osmanské říše, vznikl tzv. „kosovský mýtus“, jeden z hlavních argumentů přičlenění Kosova k Srbsku. Mýtus se projevuje i v novodobé historii státu, kdy jsou všechny důležité události konány na výročí bitvy. Atentát na Ferdinanda d'Este spáchal srbský nacionalista Gavrilo Princip 28. června 1914, totéž datum

Obr. 2: Bitva na Kosově poli.

Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Kosovopolje.gif>

etnografa Jovana Sviče následně sestoupili do nižších poloh. Jiné teorie hovoří o přestěhování z východního Balkánu, thrácko-dáckého, což podle nich dokládají stejná tradiční slova v rumunštině a albánštině z pastevecké terminologie. Albánci se každopádně považují za jediné pravé obyvatelé Kosova a od této skutečnosti odvozují své požadavky.

Znalost těchto zásadních požadavků a následných historických událostí je nutná ke zdárnému řešení současného stavu.

3. Klíčové události ve vývoji sporu od jeho vzniku do současnosti (historie konfliktu)

3.1. Do roku 1918

Pod osmanskou nadvládou žili Srbové i Albánci společně až do poloviny 19. století. Oba národy byly podmaněny jako křesťanské a z počátku nábožensky tolerantní Osmanská říše jim umožnila vyznávat jejich víru za cenu vyšších daní. V souvislosti s jejím úpadkem v 17. a 18. století však rostl islamizační tlak. Srbové se bouřili, podnikli několik povstání. Všechna ale byla potlačena a řada Srbů uprchla mimo Osmanskou říši. Albánci, kteří nikdy nebyli organizováni ve státním útvaru (hlavní roli dodnes mají kmenové a klanové vazby), konvertovali k islámu poměrně klidnou cestou, což později způsobilo další odcizení mezi národy a ztížilo vzájemná jednání.

Na počátku 19. století vzplanula národnostní povstání Srbů. Nejdříve se jim podařilo dosáhnout autonomie, v roce 1878 dokonce samostatnosti. Mladý stát od samého začátku upnul svou pozornost ke Kosovu, tehdy ještě součástí Osmanské říše. Kosovo stále více chtělo samostatnost a v roce 1912 zformulovalo požadavky nezávislosti, které Osmanská říše uznala. Kosovský sen však zhatily balkánské války a následně první světová válka.

3.2. 1918 - 1948

Po roce 1918 připadlo Kosovo nově vzniklému KSHS. Albánci považovali Srby za okupanty, proti kterým je nutno bojovat, což vyústilo v několik povstání. Patrně nejznámější vedli v oblasti Drenice tzv. albánští kaçaci v čele s Azem Bejtou Galicou, které bylo plně potlačeno až roku 1928. Albánci navíc v novém státě nebyli uznáni za svébytnou menšinu,

¹ Království Srbů, Chorvatů a Slovinců.

² Odtud pochází jeho výrok adresovaný kosovským Srbům: „Nikdo vás nesmí bít!“

roku 1921 byla vyhlášena ústava KSHS¹ a roku 1948 bylo potvrzeno opuštění sovětského bloku po roztržce Tita se Stalinem. Na 600. výročí se konala na Kosově poli téměř miliónová srbská demonstrace organizovaná Miloševićem ve značně šovinistickém duchu².

Albánci poukazují na právo národa na sebeurčení, dokládají jej svou přítomností na Kosovu před Srby. Jejich původ však není jasný, v byzantských pramenech se objevují od 11. století. Většina současných badatelů je považuje za potomky Ilyrů, kteří v horských oblastech odolali romanizaci a slavizaci. Podle

úředním jazykem byla pouze srbochorvatština. Srbsko na jednu stranu spustilo kolonizační vlnu a do Kosova přišlo na 60 000 Srbů, na druhou stranu podporovalo finančně emigraci Albánců, především do Turecka. V zahraničí se zformoval Kosovský komitét, který se postupně radikalizoval, až v roce 1934 provedl úspěšný atentát na srbského krále Alexandra I. Karadjordjeviče v Marseille, čímž ale nedosáhl žádných změn prospěšných pro Kosovo.

Za druhé světové války připadlo Kosovo pod správu Italů, následně Němců. Oba režimy byly vítány jako osvoboditelé. Pokus o mobilizaci do fašistické strany se nedařil, jelikož společnost byla organizována klany, nikoliv stranami. Albánci ani nijak nepodporovali odboj za obnovu Jugoslávie, naopak vytvořili jednotku SS Skandarbeg (název podle albánského hrdiny), která kryla ústup Němců. V únoru 1945 připadlo Kosovo Jugoslávii, Tito mu ale udělil rozsáhlou autonomii, aby naplnil slogan „Bratrství a jednotá“.

3.3. 1948 – 1989

Po roztržce se Stalinem v roce 1948 a uzavření hranic s Albánií se vztahy zhoršily. Vznikaly první ilegální skupiny z kosovských řad (např. Revoluční hnutí za sjednocení Albánců v čele s Ademem Demaçim), byly zrušeny islámské soudy a školy. Do roku 1966 však byly vzájemné vztahy snesitelné. V tomto roce byl totiž odstraněn na základě politických čistek Alexandr Rankovič, předpokládaný Titův nástupce, který vystupoval tvrdě proti oběma etnikům a tím víceméně udržoval relativní klid. V roce 1968 zmítaly Kosovem nepokoje vyvolané místními Albánci pod heslem „Kosovo republika“. Kosovští Albánci získávali nad územím stále větší moc a vzhledem k demografické explozi i početní převahu. Ústava z roku 1974 pak dala Kosovu značné pravomoci (srovnatelné s federativní republikou, jíž nikdy Kosovo nebylo) - vznikla autonomní kosovská vláda, parlament i ústavní soud. Stala se však trnem v oku srbským nacionalistům. Napětí výrazně vzrostlo po smrti Tita v roce 1980. V roce 1981 propukla nová vlna demonstrací a protestů, které byly tvrdě potlačeny policií. Albánci uváděli 1 600 mrtvých a stejný počet zraněných. Následovalo hromadné zatýkání Albánců za podvratnou nacionalistickou činnost. Srbové tvrdili, že jsou terčem fyzických útoků a že jsou jejich ženy znásilňovány Albánci. Dochází k masovému opouštění Kosova Srby a k válce médií.

Od druhé poloviny 80. let byli u moci Ivan Stambolič a Slobodan Milošević, kteří alespoň rétoricky vystupovali proti nacionalismu. Milošević se po potlačení srbské demonstrace albánskou policií v dubnu 1987 radikalizoval. Mimo jiné pronesl slavný výrok „Nikdo vás nesmí bít!“. Nekriticky začal přebírat argumenty kosovských Srbů. K podněcování nenávisti byly využívány události, jejichž skutečný průběh je značně nejistý. Na jedné straně se jedná o případ sedláka Martinoviče, který měl být obětí albánské agrese a o incident v kasárnách v Paračinu, kde albánský voják Aziz Kalmendi zastřelil v pomatení myslí sedm spolubojovníků, z nichž jen jeden byl Srb. Po tomto incidentu se zvedla protialbánská vlna, které se Albánci snažili bránit zprávou o snaze otrávit albánské děti v jedné z kosovských škol. Milošević se v této atmosféře plně hopil moci, Stambolič musel odejít. Nechal zrušit kosovskou autonomii a následně albánské demonstrace tvrdě potlačit. Jeho pozici podpořilo Memorandum Srbské akademie věd, které obviňovalo Jugoslávii, že Srbsko v ní nezaujímá odpovídající postavení a propagovalo Velkého Srbsko zahrnující také srbskou část Kosova. V listopadu 1988 byl odstraněn z vedení Komunistické strany Kosova mezi Albánci oblíbený Azem Vllasi a místo něho byla dosazena loutka Rahman Morina. Nejen v reakci na toto počínání Bělehradu se konala celá řada protestů, které vyvrcholily v únoru 1989 stávkou horníků. Solidarita s horníky se přenesla do univerzit a přerostla v generální stávkou. Horníci vyfárali po sedmi dnech, kdy byla splněna jejich podmínka demise loutkových albánských stranických funkcionářů. V Kosovu byl vyhlášen výjimečný stav a byla sem poslána armáda a policie. Srbské vedení organizovalo demonstrace v Srbsku, vedené

v šovinistickém duchu, požadující potrestání albánských horníků a potlačení demonstrací. Kosovští Albánci v těchto bouřlivých letech organizují vlastní paralelní stát (viz bod 6).

3.4. 1989 - 2009

Obr. 3: Znak Kosovské osvobozené armády.

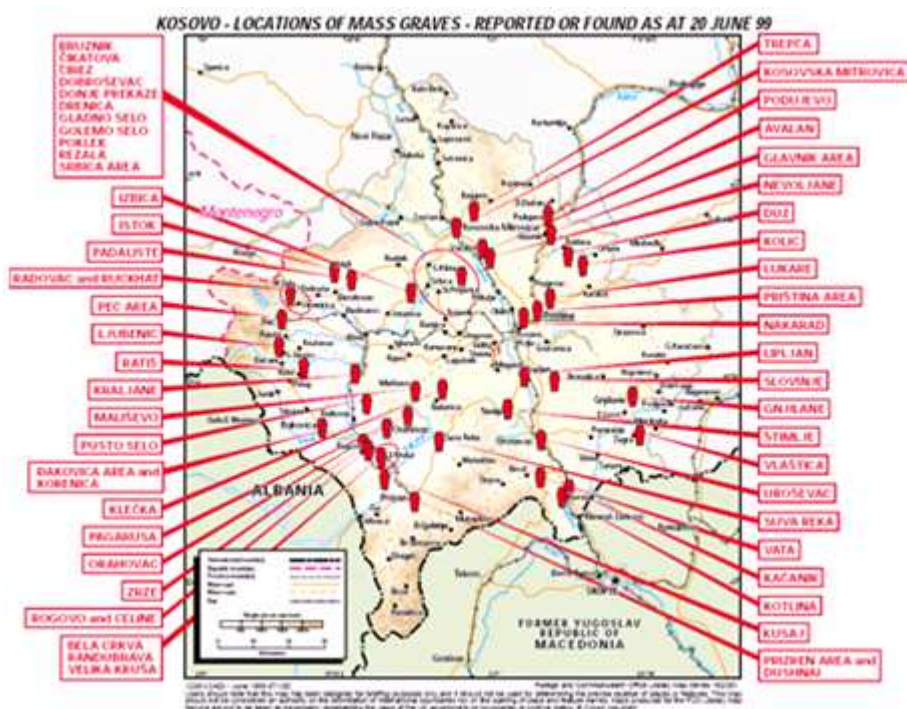
Zdroj: http://lajme.dervina.com/foto/7fbf2d8e7b84e90fd9e2698db2d22362/Ushtria_Clirimtare_Kombetare.jpg

nepřiměřenou brutalitu, která terorismus jen dále podněcovala. Například akce srbské armády proti bratřím Jasháriům (skutečně byli zločinci), kdy byli i se svými rodinami doslova rozstříleni, vedla k jejich heroizaci.

Mezinárodní společenství nabízelo zprostředkovatelskou misi v čele s bývalým španělským premiérem Felipem Gonzálem, ta však byla v referendu srbským lidem odmítnuta. V Kosovu vznikaly „zóny anarchie“. NATO se usneslo, že se už nejedná o vnitřní srbskou záležitost. Milošević podepsal Moskevskou dohodu s Borisem Jelcinem, která umožňovala diplomatickou misi. Po další provokaci UÇK však tvrdě zasáhl a znovu narostl tlak mezinárodního společenství. Milošević byl nucen uzavřít smlouvu s americkým velvyslancem, že v Kosovu zůstane jen 25 tisíc mužů. Do země dorazila mise OBSE pod vedením kontroverzního Williama Walkera (například médií obviněného z obchodu s drogami). UÇK však zabrala opuštěná kontrolní stanoviště po srbské armádě a napětí se zvyšovalo. Na obou stranách si s veřejným míněním pohrávala propaganda.

V lednu 1999 došlo k masakru v Račaku, kdy bylo nalezeno asi 40 těl zabitých Albánců. Jednou z možností je, že se jednalo o „posbírané“ padlé bojovníky UÇK a celá akce byla UÇK vytvořena. Na Srbsko se snesl velký tlak a obě strany byly pozvány na jednání do Paříže na únor 1999. Měla být přijata politická autonomie za dohledu vojsk NATO. Plán však byl asymetrický, jeho nepřijetí by znamenalo vojenský zásah jen proti Srbsku. Zástupce kosovských Albánců Hashim Thaçi na nátlak americké diplomacie k plánu přistoupil, Srbsko odmítlo. 24. března 1999 začalo letectvo NATO bombardovat tehdejší Jugoslávii bez schválení RB OSN. Útoky trvaly 78 dní, po zničení vojenských cílů přišla na řadu infrastruktura a podniky. Rozporuplné bylo především i bombardování Vojvodiny. Vojenské ztráty na Kosovu byly minimální (asi 5 tanků a 6 děl), zemřelo přes 4 000 civilistů, vznikla utečenecká vlna (přes 800 000 lidí). Mediální lži a demagogie byly na obou stranách. V červnu 1999 byla podepsána dohoda o stažení sil za přispění tehdejšího finského prezidenta Martti Ahtisaariho a bývalého ruského premiéra Viktora Černomyrdina. Milošević se označil

za vítěze, protože nepřijdou vojska NATO, ale OSN a vyhlásil počátek obnovy země. Jeho režim na podzim 2000 padl, ovšem pozice Srbska vůči Kosovu se příliš nezměnila.

Obr. 4: Rozmístění hromadných hrobů v Kosovu

Zdroj: [http://www.reliefweb.int/rw/fullMaps_Eu.nsf/luFullMap/3986128910C24F50852569EC005E85B6/\\$File/massgraves.pdf?OpenElement](http://www.reliefweb.int/rw/fullMaps_Eu.nsf/luFullMap/3986128910C24F50852569EC005E85B6/$File/massgraves.pdf?OpenElement)

Potlačované napětí mezi Albánci a Srby znovu propuklo v březnu 2004, kdy došlo k tzv. „druhé křišťálové noci“. Byly podnikány útoky na příslušníky KFOR, etnické čistky na nealbánském obyvatelstvu a vypalovány kostely a kláštery. Mezinárodní společenství nejen na základě tohoto incidentu zadalo Ahtisaarimu vypracovat plán o budoucím statusu Kosova. Ten byl dokončen začátkem roku 2007, ale neobsahoval řešení mezinárodně-právního postavení Kosova. Kosovský parlament tak 17. února 2008 jednostranně vyhlásil plnou nezávislost. Dodnes ji schválilo 55 zemí, mezi nimi i pro Kosovo důležité Albánie, Černá Hora, Chorvatsko, Makedonie a Slovinsko. Srbsko samozřejmě samostatnost neuznává a na jeho podnět podstoupilo v říjnu 2008 Valné shromáždění OSN srbskou žádost o přezkoumání legálnosti vyhlášení nezávislosti Kosova Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu.

4. Charakteristika stran konfliktu

Kosovský konflikt v současné chvíli probíhá v několika rovinách. V jedné z nich jde o konflikt mezi většinovým albánským obyvatelstvem a menšinovými Srby, ve druhé pak o spor mezi Evropskou unií, USA a kosovskou reprezentací na jedné straně a Srbskem podporovaným Ruskem na straně druhé o uznání či neuznání Kosova jako samostatného suverénního státu. Ve vnitrostátní rovině tedy proti sobě stojí Srbové a Albánci. Srbská strana se mohla dlouhou dobu odvolávat k Bělehradu, který byl schopen jí zajistit vhodné podmínky k životu. Ovšem po roce 1999 se Kosovo dostalo pod správu OSN a později EU a misky vah se začaly obracet na stranu Albánců.

4.1. Kosovští Albánci

Albánská strana konfliktu je poměrně různorodá, ale téměř všechny její složky vyrůstají ze dvou kořenů, opozičního albánského hnutí Demokratického svazu Kosova vzniklého na konci 80. let pod vedením Ibrahima Rugovy a Kosovské osvobozené armády (Ushtria çlirimtare E Kosoves UçK). První buňky vznikly v roce 1992 v Makedonii a od roku 1997 je Srby považována za teroristickou organizaci. Hlavním důvodem zvýšené činnosti byl neúspěšný pokus lídrů nenásilného odboje protlačit Kosovskou otázku na pořad Daytonských jednání po skončení bosenské války. Nejvíce aktivní byla tato organizace mezi lety 1996-1999, kdy v Kosovu probíhala guerrilová válka, Albánci označována jako národněosvobozenec boj, Srby považovaná za terorismus. Hlavními osobnostmi byli Hashim Thaçi (politický lídr) a Agim Çeku (bývalý generál v Chorvatsku), kteří veleli až 20 000 členům. Podle Rezoluce 1244 RB OSN z 20. června 1999 proběhlo odzbrojení a UçK se reorganizovala do 4 skupin. První z nich představovala politická větev, která se pod vedením Hashima Thaçiho přeskupila v Demokratickou stranu Kosova (PDK). Vojenská složka se přejmenovala na Kosovské obranné sbory a stala se součástí UNMIK (United Nations Mission in Kosovo). Část přešla ke vznikající policii a část se začala naplno věnovat organizovanému zločinu, případně se mu věnovala dále a pokračovala tak ve své dřívější činnosti.

Politická část pokračovala ve snaze o samostatné Kosovo mírovou cestou, vojenská a politická část musela být loajální k OSN a kosovské reprezentaci. Skupiny organizovaného zločinu měly a mají největší zájem na udržování chaosu, bezvládní a vůbec na existenci hlubších problémů, jejichž řešení oddaluje řešení problému s organizovaným zločinem. Politické strany Kosova byly a jsou oproti běžným evropským stranám velmi těžko odlišitelné na socioekonomické linii, neboť jejich jedinou tematickou náplní byla nezávislost.

4.2. Srbská strana

Uvnitř kosovského konfliktu působí tři ne zcela oddělení srbské aktéři. Jednoho lze označit jako „Bělehrad“, ten představuje pozici Srbska, druhým jsou kosovští Srbové a posledním Srbská pravoslavná církev.

Bělehrad byl a je velmi důrazně proti kosovské nezávislosti. Odmítá Ahtisaariho plán i působení institucí mezinárodních společenství³. V roce 2007 dokonce prohlásil v nové ústavě schválené referendem Kosovo jako nedílnou součást Srbska. Od tohoto kroku jej neodradilo ani ubezpečování ze strany EU o brzké možnosti vstupu a zmírnění postoje k nedostatečné spolupráci s ICTY (Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii)⁴.

Kosovští Srbové po oslabení podpory z Bělehradu přijali taktiku obstrukcí. Neuznávají žádnou z institucí mezinárodního společenství ani nového kosovského státu. Srbský vzdor zůstává nejsilnější především v oblasti na sever od Kosovské Mitrovice, kde nefungují kosovské soudy, hranice ani další instituce a kde kosovští Srbové odmítají jakkoli spolupracovat nejen s Prištinou, ale také s EU. V květnu roku 2008 se zde konaly místní volby, ovšem proti očekáváním nedošlo k žádným změnám postoje Srbů. Ti si zde organizují vlastní parlament, Srbskou národní radu – Sever, jehož cílem je svoboda těchto oblastí. Toto těleso uznala i vládní Demokratická strana, ovšem namísto slibovaných 30 zástupců poskytla jen jediného. Situace je podobně komplikovaná také v srbských enklávách, kde se mimo klasickou strategii bojkotu rovněž utvářejí paralelní srbské organizace.

³ http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/nezavisle-kosovo/srbsko-neuzna-nezavisle-kosovo-ale-valcit-nebude_39565.html

⁴ http://zpravy.idnes.cz/srbove-v-referendu-schvalili-ustavu-prisvojili-si-kosovo-pnd-/zahranicni.asp?c=A061029_114247_zahranicni_ad

Naopak k posunu došlo v případě nové srbské vlády, která je ve složení Demokratická strana a Srbská socialistická strana více proevropská⁵, ovšem elity kosovských Srbů jsou navázány na představitele opozičních stran, především Srbskou radikální stranu a Demokratickou stranu Srbska, a tak má vláda i prezident Tadić značně omezený manévrovací prostor a vzhledem k odpovědnosti k srbským voličům ani na nějakém větším prostoru nemá zájem, neboť nezávislost Kosova formálně uznat nemůže. EU se k tomuto kroku snaží a bude snažit Srbsko donutit během přijímacího procesu.

Obr. 5: Vlajka Srbské pravoslavné církve.

Zdroj: <http://i13.tinypic.com/6b9js06.png>

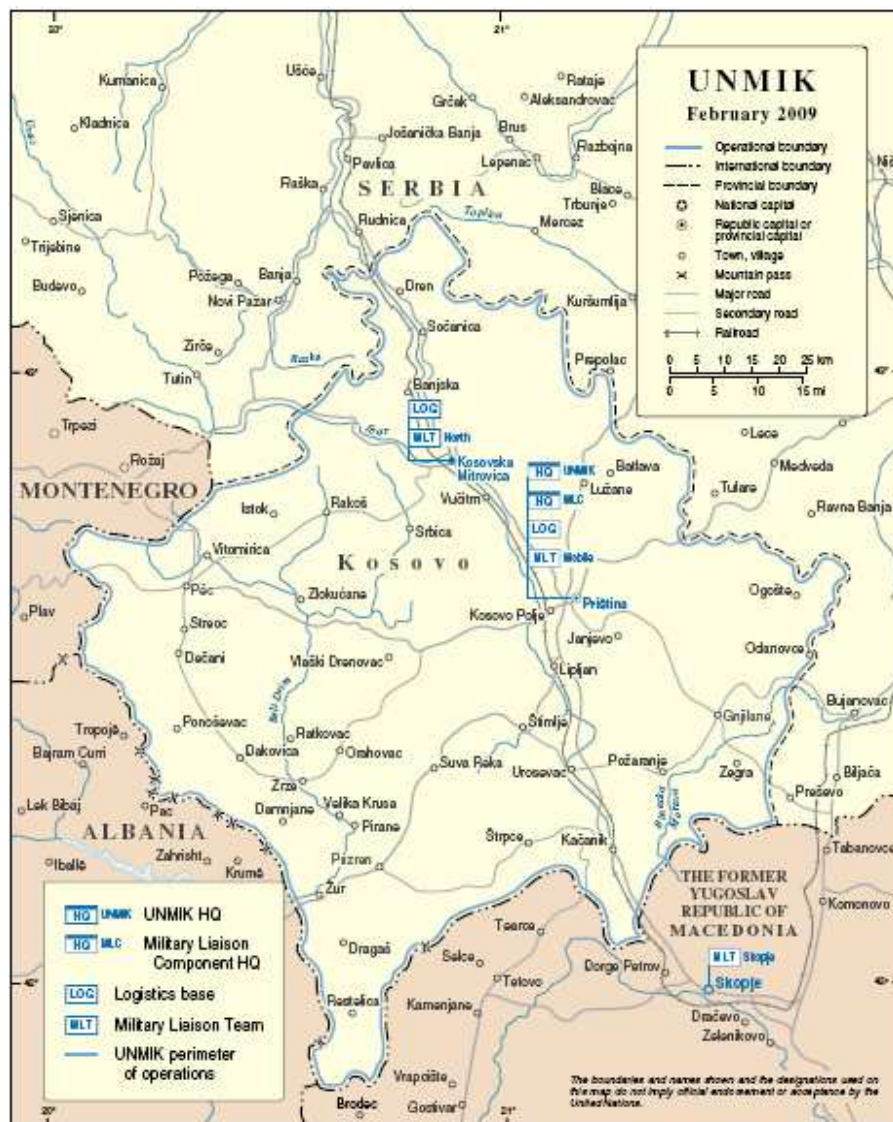
Srbská pravoslavná církev je zvláštním aktérem. Pravoslavné církve jsou organizovány na národnostním základě. Tedy Srbská pravoslavná církev působí také v Bosně a Hercegovině, v části Černé Hory a v Kosovu. Uvnitř církve probíhá spor o to, zda má či nemá na území Kosova komunikovat s tamními úřady. Podle některých představitelů se má starat pouze o zachování existence a bezpečnosti klášterů a dalších objektů v Kosovu. Ovšem to by vyžadovalo nějakou formu spolupráce s kosovskými úřady, kterou tato velmi konzervativní a nacionalistická organizace nemůže připustit⁶. Zároveň je pravoslavná církev jedním ze zdrojů srbské národní identity a solidarity založené na heslu „Jenom jednota zachrání Srby“ (Само слога Србина спасава), které je v podobě čtyř C zakódováno do znaku Srbské pravoslavné církve.

4.3. Mezinárodní společenství

Mezi vnitřní aktéry konfliktu lze zařadit také zástupce samotných mezinárodních společenství. V první řadě jde o UNMIK a dále také o Mezinárodního civilního představitele (International civilian representative ICR), který v Kosovu reprezentoval OSN a EU a byl jmenován Mezinárodní řídicí skupinou složenou z nejvýznamnějších světových investorů. Evropská unie se v Kosovu angažuje také skrze svou největší misi v oblasti bezpečnosti a obranné politiky Eulex (Evropská mise vlády práva), která se velmi výrazně podílela na vytvoření kompletně nového právního systému země.

⁵ DS „vyhrála“ volby také díky podpisu Stabilizační a asociační dohody s EU, kterého bylo dosaženo dva týdny před volbami.

⁶ http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/489591

Obr. 6: Rozmístění jednotek UNMIK v únoru 2009.
 Zdroj: <http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/dpko/unmik.pdf>

5. Síly a události mimo region, ovlivňující vývoj sporu (geopolitika konfliktu)

V mezinárodní rovině jde především o střet „západu“ s „východem“, tedy OSN, USA a EU proti Rusku. Západ je obhájcem kosovské nezávislosti jakožto aktu práva národa na sebeurčení, zatímco Rusko považuje oddělení Kosova za projev ilegálního porušení teritoriální integrity suverénního státu Srbska a především skrze své právo veta v Radě bezpečnosti blokuje veškeré snahy vyřešit problém Kosova standardně ve shodě s mezinárodním právem. Toto stanovisko zastávají i některé země Evropské unie, která tak není schopna vést jednotnou zahraniční politiku. Mezi tyto státy patří zejména ty, které na svém území hostí koncentrované menšiny projevující separatistické snahy. Jde především o Španělsko, Slovensko, Bulharsko, Rumunsko, Řecko a Kypr a mimo Evropskou unii například o Makedonii, ve které na hranicích s Albánií a Kosovem žije významná albánská menšina, a Gruzii⁷. Na druhou stranu musí Evropská unie a USA bojovat s Ruskem, které se snaží uznání Kosova vyložit jako předobraz k aktivitě v ruskojazyčných separatistických

⁷ <http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/clanek/eu-se-k-uznani-nezavislosti-kosova-stavi-stale-nejednotne>

oblastech v Gruzii. Na podporu Kosova se ještě poměrně logicky staví Albánie, ovšem mezinárodní společenství nehodlá dopustit vznik Velké Albánie a do kosovské ústavy implementovala článek zakazující vznik konfederace či spojení s jiným státem.

Pozice České republiky je značně rozpolcená, což pramení z historických i současných podmínek. Jednostranné vyhlášení nějakého území nezávislým za podpory několika velkých států může do jisté míry připomínat situaci, kterou prošlo Československo v září roku 1938 v Mnichově. Tuto myšlenkovou linii ctí současný prezident Václav Klaus a odmítá kosovskou nezávislost, pro českoněmecké vztahy naštěstí neodhalily tuto souvislost sudetoněmecké spolky. Na druhé straně jsme pevně ukotveni v rámci Evropské unie, nemáme na svém území žádné výrazné menšiny, které by mohly vznášet relevantní teritoriální požadavky a nadstandardní vztahy se Srbskem jsou spíše otázkou minulosti, a tak z uznání Kosova neplynou pro Českou republiku žádné ztráty, což umožnilo vládě nezávislost Kosova uznat.

6. Přehled dosavadních strategií řešení konfliktu (mírových i násilných) a jejich výsledky

6.1. První vyhlášení nezávislosti

Obr. 7: Albánci u voleb - ty poslední vyhrál Hashim Thaçi .

Zdroj: http://www.lidovky.cz/volby-v-kosovu-vyhral-tha-i-d-/In_zahranici.aspx=A071118_101055_In_zahranici_fho

Prvním pokusem urovnat uspořádání Kosova *po rozpadu* Jugoslávie byl vznik „de facto“ státu Kosovo v počátcích 90. let. Zrušení kosovského Národního shromáždění, zákaz albánských organizací jakéhokoli zaměření a masové propouštění Albánců ve veřejném sektoru v září 1990 vedlo ke stávce s účastí okolo 200 000 lidí. Bývalí kosovští poslanci vzápětí vyhlásili Ústavu republiky Kosovo a Albánci si začali organizovat paralelní stát ve státě. Oficiální jugoslávské volby, které se uskutečnily v prosinci 1990, byly albánskou komunitou zcela bojkotovány. Naopak v září 1991

se konalo referendum, kterého se účastnilo 87,01 % voličů, z nichž se 99,87 % vyslovilo pro samostatnost. V říjnu 1991 byla vyhlášena nezávislá Republika Kosovo, byla ustavena provizorní vláda a v květnu 1992 se konaly volby do parlamentu Republiky Kosovo, které ovládlo LDK⁸, 14 míst zůstalo volných pro Srby a Černohorce, pokud by chtěli participovat v parlamentu samostatného státu. Ve stejný den se konaly volby prezidenta, ve kterých získal 99,56 % Ibrahim Rugova, kterému se kvůli prosazování nenásilného odporu také přezdívalo „kosovský Gandhi“. V této době se Kosovo těšilo velké podpoře především dalších „separatistických“ jugoslávských republik Slovinska a Chorvatska.

V říjnu roku 1991 se jednalo o dalším uspořádání Jugoslávie na konferenci v Haagu. Kosovo ale v prvním návrhu nebylo vůbec zmíněno, ve druhém návrhu se pak objevilo jako autonomní oblast v rámci Srbska a i tento odstavec byl vymazán jako ústupek Bělehradu. Za

⁸ 24. 12. 1989 byl založen Demokratický svaz Kosova (LDK) v čele s předsedou Svazu spisovatelů Kosova Ibrahimem Rugovou. Vznikly i další politické strany, jejichž hlavním programem byl boj proti utlačovatelskému srbskému režimu.

nezpůsobilé k samostatnosti označila Kosovo také Badinterova komise, která hodnotila možnosti bývalých součástí Jugoslávie pro vznik samostatného státu pro evropské společenství. Svou roli sehrály obavy z možného budoucího vývoje v chorvatské Krajině a některých částech Bosny a Hercegoviny. Velmi nadějně vyjednávání mezi Rugovou a tehdejší srbským premiérem Milanem Paničem tak zkrachovalo.

6.2. „Poválečná“ situace a dohoda z Rambouliet

Dalším krokem k řešení pozice Kosova byla Rezoluce 1244 Rady bezpečnosti OSN. Tento dokument vytyčoval hlavní body Kosova jako autonomní oblasti. Požadoval odchod srbských vojsk, odzbrojení UčK a vytvořil z Kosova protektorát OSN (de iure stále jen jako autonomní oblast Srbska), jehož hlavními úkoly mělo být vytvoření funkční správy a samosprávy a vyřešení problému s uprchlíky. Tato mise stála na vojenském a civilním pilíři. Vojenskou část zaštiťovala mise KFOR (The Kosovo force) vedená NATO a zodpovědná za udržování bezpečnosti. Působení civilní mise UNMIK bylo složitější. Jejimi hlavními aktivitami byl dozor nad policií a justicí, řízení administrativy, vedení demokratizace a implementace potřebných institucí (pod hlavičkou OBSE) a rekonstrukce a rozvoj vedená Evropskou unií.

V roce 2001 byl vytvořen (UNMIKem) ústavní rámec, i když Albánci žádali regulární Ústavu a zároveň byl také odmítnut jejich požadavek na konání referenda o nezávislosti.

6.3. Ahtissariho plán

Tento plán je výsledkem několika kol jednání mezi Srbskem a zástupci Kosova konaných od roku 2006 pod záštitou UNOSEK (United Nations Office of the Special Envoy for the Future Status Process for Kosovo), která vyvrcholila v červenci roku 2006 ve Vídni, kde se za předsedání zvláštního zmocněnce generálního tajemníka OSN Martti Ahtisaariho sešli srbský prezident Tadić a premiér Kostunica s kosovským prezidentem Sejdu. Ovšem jednání se vzhledem k jasným pozicím všech stran nevěnovalo otázce mezinárodně právního statusu Kosova, ale jen otázkám jako jsou decentralizace, ochrana práv menšin a kulturního dědictví (především náboženských staveb). Návrh budoucího státu Kosova, který na základě těchto jednání, vtělený do rezoluce RB OSN nenazýval Kosovo nezávislým státem, ale možností uzavírat mezinárodní smlouvy, vstupovat do mezinárodních organizací, mít vlastní armádu a státní symboly z něj de facto nezávislý stát vytvářel. Nezávislost ovšem neměla být omezena Bělehradem, ale OSN, neboť opatření vycházející ze statutu byla právně nadřazena ostatním kosovským právním předpisům. Zatímco Kosovo návrh přijalo, Srbsko jej považovalo za nezákonný a Kostunica se dokonce odmítal znovu sejit s Ahtisaarim.

Ačkoli se plán nepodařilo realizovat, stal se pilířem, o který mohlo Kosovo opřít své vyhlášení nezávislosti.

6.4. Legendijkův plán

Tento návrh předložený nizozemským europoslancem za Zelené Joostem Legendijkem podporuje nezávislost Kosova, jehož suverenita by měla být po určité dobu omezena mezinárodní přítomností. Ve své podstatě jde jen o pravé pojmenování důsledků Ahtisaariho plánu a tak nebyl parlamentem schválen.

7. Seznam otázek (sporných bodů), které brání vyřešení sporu

Hlavní sporné body:

- Jedná se o konflikt hodnotový a kulturní.
- Konflikt mezi základními principy mezinárodního práva – právo na sebeurčení národa (albánská strana, státy EU, které Kosovo uznaly) X právo na teritoriální integritu (Srbsko, Rusko + státy EU, které Kosovo neuznaly).
- Nebezpečný precedent pro Basky, Katalánce, Turky na Kypru apod.
- Kosovští Albánci byli na odpor proti nadřícené vládě a Srbům obecně zvyklí – v podstatě tam nějakou formu odboje měli vždycky. („Na Kosovu byl vždycky, slušně řečeno, nepořádek, který tam setrvává dodnes a bude i nadále.“ Václav Štěpánek.)
- Rusko má v oblasti zájem na vedení ropovodů a plynovodů - už podepsalo se Srbskem dohodu o South streamu. Na druhé straně ale stojí ruský zájem v Jižní Osetii a Abcházii, který by mohl těžit z kosovského precedentu.
- Evropa – Srbsko touží po členství v EU, která na jednu stranu vyvíjí nátlak na jejich nezávislost na Rusku a vyřešení kosovské otázky, ale není jim schopná dát jakoukoliv záruku. Po událostech okolo uznání/neuznání státu Kosovo už ani samotní Srbové nevědí, jestli do Evropy skutečně chtějí. Vláda je v současnosti „jemně“ proevropská a má pouze těsnou většinu v parlamentu. Mezi srbskou veřejností v podstatě panuje názor, že jim Evropa sebrala jejich území (paralela k Mnichovské dohodě).

Tři nejpálčivější otázky (dle V. Štěpánka):

- Jak přesvědčit kosovské Albánce, aby se zřekli násilí?
- Jak zajistit mírové soužití různých etnik? V Kosovu je potřeba udržet bezpečnost a vzájemné soužití různých národností. Kosovští Albánci už od počátku konfliktu (myšleno jeho současné fáze) vyhánějí ze svého území Srby a tento stav setrvává dodnes, což se dá označit za největší neúspěch mezinárodní intervence v Kosovu, která si jako svůj hlavní cíl vytyčila právě vytvoření multietnického útvaru.
- Jak zajistit návrat uprchlíků? Dodnes žije v uprchlických táborech především spousta Srbů, kteří utekli během bombardování a po něm a teď se nemají kam vrátit, protože jejich domy byly srovnány se zemí, výrazně poničeny nebo zabráný Albánci.

8. Návrh strategie vedoucí k vyřešení konfliktu

Pro budoucnost konfliktu o Kosovo bude naprosto zásadní rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora v Haagu, od něhož se také odvíjí naše návrhy nejlepší strategie.

Pokud Mezinárodní soudní dvůr v Haagu Kosovo uzná, bude to znamenat výrazné posílení pozice kosovských Albánců. Kosovo by potom mohlo být přijato do OSN a tím by byla jeho nezávislost de facto stvrzena. EU by měla výrok soudu respektovat – Kosovo by tedy měly uznat i státy EU, které tak doposud neučinily. Po kladném výroku soudu by mělo být Srbsko bez dalšího otálení přijato do Evropské unie. Pokud by tento krok Evropa neučinila, automaticky by zesílila spolupráce Srbska s ruskou stranou. Zároveň by ale jeho vstup měl být podmíněn uznáním Kosova. V ideálním případě by měla být ve chvíli vstupu Srbska do EU přijata Lisabonská smlouva, která by zabránila snahám Srbska o blokování pomoci směřující do Kosova a zároveň by technicky umožnila přistoupení dalšího státu. O neúspěchu Kosova jakožto samostatného státu prakticky nemůže být řeč, protože se jedná o území, které už spousta let funguje jako „stát ve státě“ a v podstatě všechno si řídí samo.

Pokud Mezinárodní soudní dvůr v Haagu samostatnost Kosova nepotvrdí, navrátí se vše do situace před vyhlášením samostatnosti, tedy Kosovo bude opět součástí Srbska. Tento stav však není akceptovatelný pro kosovské Albánce a v dlouhodobém horizontu je neudržitelný.

Kosovští Albánci by tedy museli jednat se Srbskem, které by jim mělo poskytnout výrazné prvky státní suverenity. Patrně nejlepším řešením by byl vznik srbsko-kosovské konfederace s výraznou autonomií Kosova a v jeho rámci také kosovských Srbů.

Použitá literatura:

ŠTĚPÁNEK, V.: *Přednáška HIB0292: Otázka kosovská, minulost, současnost, budoucnost.* FSS, MU Brno, 2008.

ŠTĚRBA, V.: *Ahtisaariho zpráva ke statutu Kosova.* Praha, 2007: Parlamentní institut. dostupné on-line <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-3-060.pdf>

HOCKO, Š.: *Albánsky organizovaný zločin na území tzv. Velkého Albánska.* MÚ, Brno, 2007. Bakalárska práca

FAS Intelligence Resource Programme: *Kosovo Liberation Army (KLA).* In: <http://www.fas.org/irp/world/para/kla.htm>

<http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/clanek/ahtisaari-hled-kompromis-o-budoucnosti-kosova>

<http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/clanek/eu-se-k-uznani-nezavislosti-kosova-stavi-stale-nejednotne>

Constitution of the Republic of Kosovo

ICG: Kosovo's first month, Europe Briefing N°47, Pristina/Belgrade/Brussels, 18 March 2008

ICG: KOSOVO COUNTDOWN: A BLUEPRINT FOR TRANSITION
Europe Report N°188 – 6 December 2007

ICG: KOSOVO: NO GOOD ALTERNATIVES TO THE AHTISAARI PLAN, Europe
Report N°182 – 14 May 2007

Tolčinský, A. (2008): Spor v Srbské pravoslavné církvi. ČRo.
http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/489591

Idnes.cz (2006): Srbové v referendu schválili ústavu, přisvojili si Kosovo.
http://zpravy.idnes.cz/srbove-v-referendu-schvalili-ustavu-prisvojili-si-kosovo-pnd-/zahranicni.asp?c=A061029_114247_zahranicni_ad